

Die Sermonesreihen des Johannes Ludovici v. Würzburg OESA

Über das Leben und Wirken dieses Würzburger Augustinereremiten ist nur wenig bekannt ¹⁾. 1452 wurde ihm erlaubt, in Florenz zum Lektor zu promovieren. 1456 schrieb er als Lektor und Prior des Würzburger Konvents die Handschrift der Münchener Universitätsbibliothek fol. 105. 1460 schrieb er als Baccalaureus der Theologie, dem Windsheimer Konvent angehörend, einen Teil der Handschrift 26702 der Münchener Staatsbibliothek. 1461, 1463, 1464 und 1467 war er Provinzial der Bayerischen Ordensprovinz. 1464 gestattete ihm der General, in Bologna oder Florenz die Magisterwürde zu erlangen. 1468 ist er als Weihbischof von Regensburg bezeugt. 1480 ist sein Todesjahr.

A. Zumkeller kann ihm unter der Nummer 541 seines Manuskriptenwerkes der Augustinereremiten zwei Sermonesreihen der Handschrift 4872 (15. Jahrh.) aus der Wiener Nationalbibliothek zueignen. Die erste dieser beiden Sermonesreihen ist auch in nicht wenigen Handschriften der Münchener Staatsbibliothek überliefert ²⁾. In einer doppelten Fassung unter den damals geläufigen Titeln « Bartholomaeus », der mit der Predigt « Hora est — In his verbis monet nos fidelis nuntius futuri iudicii videl. Paulus... » beginnt (siehe *CIm* 2719,

¹⁾ Vgl. OSSINGER, *Bibliotheca Augustiniana*, 1768, 521; P. KELLER, *Index episcoporum OESA Germanorum*, Münsterstadt 1876, 34; J. HEMMERLE, *Archiv des ehemaligen Augustinerklosters München*, München 1956, 31; A. ZUMKELLER, *Manuskripte von Werken der Autoren des Augustinereremitenordens in mitteleuropäischen Bibliotheken*, Würzburg 1966, 251-252.

²⁾ Siehe J.B. SCHNEYER, *Beobachtungen zu lateinischen Sermoneshandschriften der Staatsbibliothek München*, Bayer. Akademie der Wissenschaften, phil. hist. Kl., Sitzungsberichte 1958 Heft 8 im Autorenverzeichnis bei Ternarius von Hebratzfelden. — Ich las damals das « ternarii » sermones der Handschrift *CIm* 14640 als Substantiv, also Ternarius als Pseudonym für einen Prediger, der seine Predigten gewöhnlich in drei Teilen ausarbeitet, nehme aber heute an, daß es als Adjektiv aufzufassen ist und dreigeteilte Sermones heißt, die in Hebratzfelden, heute Hebertsfelden bei Eggenfelden, geschrieben wurden. Die Schreiber, Orts- und Zeitangaben sind auch in einigen anderen Münchener Handschriften dieser Reihe vermerkt.

4776, 7539, 7826, 8967, 9595, 14640 ua), und « Rapularius » beginnend mit « Hora est — Paulus scribit nobis haec verba, modo hodie notare debetis... (siehe *CIm* 4785, 8237, 8486, 14640, 26114 ua) ist sie auf uns gekommen.

Da die Handschriften, vor allem der « Bartholomaeus » — Reihe weit über München und Wien hinaus verbreitet sind ³⁾, müssen diese Predigten damals in hohem Ansehen gewesen sein. Das gilt umso mehr, als im 15. Jahrhundert ein Strom von geschriebenen und zum Teil später auch gedruckten Predigtreihen die Kapitels-, Kloster- und Pfarrbibliotheken überschwemmte.

Umfaßt die erste (« Bartholomaeus » - « Rapularius » -) Reihe fast nur die Sonntagspredigten des Kirchenjahres, so bringt die zweite Predigtreihe, beginnend mit « Benedictus, qui venit — Fratres carissimi, istud evangelium, quod hodie lectum est et etiam in Ramis palmarum legitur... », nach den Sonntagspredigten auch eine stattliche Reihe von bestimmten und allgemeinen Heiligenpredigten. Sie ist allerdings, soweit wir sehen, weniger verbreitet als die erste.

Die handschriftliche Verbreitung dieser Predigtreihen weist uns darauf hin, daß Johannes Ludovici zu seiner Zeit als Prediger ein großes Ansehen hatte. Als Ordensmann und Weihbischof hat er seinem Orden und seiner Diözese vor allem durch sein praktisches Predigtwirken gedient. Der Anklang, den seine Predigten fanden, hat ihn wohl bewogen, sie auch schriftlich abzufassen und sie zum Segen der Prediger seiner Zeit verbreiten zu lassen.

Da wir auf Grund vielfacher Erfahrungen annehmen müssen, daß unsere Handschriftenlisten noch durch Manuskripte mancher Bibliotheken ergänzt werden können, geben wir die Initien der oben genannten Reihen bekannt und hoffen, daß der Einflußbereich dieses überragenden Augustiners bald noch genauer abgesteckt werden und vielleicht auch sein Leben und Wirken deutlicher hervortreten kann.

« Bartholomaeus »:

1. dnca 1 adv. *Hora est* (Rom. 13, 11). — In his verbis monet nos fidelis nuntius futuri iudicii. videl. Paulus, qui sitit humanam salutem...

2. dnca 2 adv. *Tunc videbunt filium hominis* (Luc. 21, 27)
— Ad istam septimanam legimus de adventu misericordiae et gratiae, nunc autem cantamus et legimus de adventu severi iudicis...

³⁾ Siehe die folgende Handschriftenliste.

3. dnca 3 adv. *Ego vox clamantis* (Joh. 1, 23) — Haec verba dicit beatus Johannes humiliter se excusans coram nuntiis, quos miserunt Judaei...

4. in nat. Dni. *Evangelizo vobis gaudium magnum* (Luc. 2, 10) — Istud verbum propositum primo non dixit humana lingua, sed angelus Dei ad pastores...

5. in festo s. Stephani. *Ecce video caelos apertos* (Act. 7, 55) — Verbum istud propositum lectum est in Act. Apost., quod dicit beatus Stephanus martyr gloriosus...

6. in festo s. Joh. is. *Apud proximos suos exaltavit illum* (Eccli. 15, 4) — Verbum propositum lectum de sancto Johanne, qui fuit amicus specialissimus Christi...

7. dnca infra oct. nat. *Surge accipe puerum* (Matth. 2, 13) — Verbum propositum dicit angelus ad Joseph et monuit, ut surgeret de somno...

8. in circumcis. Dni. *Vocatum est nomen eius* (Luc. 2, 21) — Hodie instat nobis dies novi anni, idcirco rogare debemus Dominum...

9. in epiph. Dni. *Ubi est, qui natus est* (Matth. 2, 2) — Ista verba proposita sunt in evangelio, lecta hodierna die et dixerunt Magi quaerentes Dominum...

10. dnca 1 post epiph. *Ego et pater tuus dolentes* (Luc. 2, 48) — Istud verbum evangelii manifeste factum, quod fecit Jesus in juventute sua...

11. dnca 2 post epiph. *Nuptiae factae sunt* (Joh. 2, 1) — Evangelium hodiernum dicit de nuptiis nobis, quas ipse Dominus in paradiso constituit...

12. dnca 3 post epiph. *Domine, si tu vis, potes me mundare* (Matth. 8, 2) — Evangelium hoc lectum est hodie, dicit nobis, quod quidam homo leprosus accessit...

13. Septuag. *Ite et vos in vineam meam* (Matth. 20, 4) — Per istam vineam, de qua lectum est in evangelio hodierno, signatur anima cuiuslibet peccatoris...

14. Septuag. *Circumdederunt me gemitus mortis* (Ps. 17, 5) — Hoc flebile verbum bene dicere potuit Adam, quando expulsus fuit de paradiso in locum huius miseriae...

15. Sexag. *Exiit, qui seminat* (Luc. 8, 5) — Tria distinguuntur in hac parabola, seminator, semen et terra

16. in convers. Pauli. *Domine, quid vis me facere* (Act. 9, 6) — Verbum propositum lectum est in epistola hodierna et dixit beatus Paulus in ista felici hora...

17. in purif. BMV. *Tulerunt illum in Jerusalem* (Luc. 2, 22) — Consuetudo est, quando reginae huius mundi procedere intendunt, tunc vadunt cum magna pulchritudine et ornatu...

18. in cinere. *Cum jejunatis* (Matth. 6, 16) — DNJC, qui semper desiderat salutem animarum suarum, ostendit nobis in his verbis...

19. de confessione. *Lavamini, mundi estote* (Is. 1, 16) — Dulcis Jesus ex hoc, quod ipse nobilis et mundus, vult ut omnes, qui in suo servitio comparere volunt...

20. de poenitentia. *Poenitemini et confitemini* (Act. 3, 19) — Dei Filius, qui pauperum et peccatorum est consolator, consulit nobis, ut convertamur a peccatis et poenitentiam agamus...

21. de conversione s. Petri. *Convertimini ad me in toto corde vestro* (Joel 2, 12) — Haec verba describit nobis Joel propheta et loquitur loco Christi et sunt omni dulcedine plena...

22. de contritione. *Recogitabo tibi omnes annos* (Is. 38, 15) — Verba proposita possunt exponi de contritione, quia cor nostrum erat dulce et mellifluum ad peccatum...

23. in annuntiat. BMV. *Ave gratia plena* (Luc. 1, 28) — Quando venit tempus istud, quod Deus voluit suam misericordiam peccatoribus demonstrare et veram caritatem...

24. dnca 1 Quadrag. *Ductus est Jesus* (Matth. 4, 1) — Deceptionem Domini, quam in se permisit a diabolo fieri, omnis homo expavescit...

25. dnca 2 Quadrag. *Miserere mei, fili David* (Matth. 15, 22) — Ista verba dixit mulier Chananaea, quae sequebatur Dominum petens, ut filiam eius a daemonio liberaret...

26. dnca 3 Quadrag. *Erat Jesus eiciens daemonium* (Luc. 11, 14) — Hoc evangelium, quod hodie lectum est, de tribus magnis signis dicit nobis, quae Christus operatus est in uno homine...

27. de statu mundi. *Gens absque consilio et sine prudentia* (Deut. 32, 28) — Haec sunt verba quaerulosa, quae latine vobis praedixi...

28. dnca 4 Quadrag. *Illa, quae sursum est Jerusalem* (Gal. 4, 26) — Talis Jerusalem civitatem sanctam, quae est regnum Dei, hic Paulus apostolus commendat

29. dnca Pass. *Qui est ex Deo* (Joh. 8, 47) — Verba proposita scribit nobis beatus Johannes in hodierno evangelio et docet nos, ut verbum Dei libenter audiamus...

30. dnca Palm. *Secundum gloriam eius multiplicata est ignominia eius* (1. Macc. 1, 42) — Haec verba locutus de magno honore, quem Judaei Christo sicut hodie exhibuerunt et de magna verecundia...

— 31. in cena Dni. *Qui manducat carnem meam* (Joh. 6, 55) — Ideo sanctus Johannes, qui hausit et potavit haustum sapientiae de fonte dominici pectoris

32. in Parasceve. *O vos omnes, qui transitis* (Tren. 1, 2) — Hoc verbum dicit, etiam potuit dicere Christus, sicut hodie dicit ambulanti-bus per viam et passionem suam inspicientibus...

33. in Parasc. *Inclinato capite* (Joh. 19, 30) — Bene dicitur, quod omnis sermo de Christi passione sit acris ad audiendum, dulcis ad flendum...

34. in Parasc. Omni anno imago crucifixi absconditur in ecclesia et imago beatae virginis gloriosae et aliorum sanctorum et hoc propter tria...

35. dnca Paschatis. *Surrexit Dominus vere* (Luc. 24, 34) — Christus surrexit tertia die propter tria. Primo propter corporis dignitatem...

36. dnca 1 post Pascha. *Videte manus meas* (Joh. 20, 27) — Haec verba lecta sunt in evangelio hodierno, quia ea dixit DN ad beatum Thomam...

37. dnca 2 post Pascha. *Ego sum pastor bonus* (Joh. 10, 11) — Vere non est inventus nec invenitur talis pastor, qui tam fideliter pugnat pro ovibus suis...

38. dnca 3 post Pascha. *Vos autem contristabimini* (Joh. 16, 10) — Hoc verbum scribit nobis Johannes evangelista in hodierno evangelio et docet nos, qualiter in hoc saeculo vivere valeamus...

39. dnca 4 post Pascha. *Sit autem omnis homo velox ad audiendum* (Jac. 1, 19) — Hanc salubrem doctrinam docet nos Jacobus apostolus. Ne ergo malum nos loquamur...

40. dnca 5 post Pascha. *Exivi a patre* (Joh. 16, 28) — Verba proposita dicit beatus Johannes in evangelio hodierno et haec verba dixit Christus Mariae filius ad apostolos...

41. in Litan. minor. *Petitis et non accipietis* (Jac. 4, 3) — Haec verba proposita lecta sunt in hodierno evangelio et dicit ea ad aliquos homines...

42. in Litan. Minor. *Multum enim valet deprecatio justi* (Jac. 5, 16) — In his verbis ostendit beatus Jacobus, qualiter debeat esse homo, cuius oratio Deo placeat...

43. in vig. Ascens. Dni. *Tui erant et mihi eos dedisti* (Joh. 17, 6) — Christus dicit haec verba ad patrem caelestem. Debet hodie omnis homo gaudere, quia Filius rogat...

44. in Ascens. Dni. *Ascendit Deus in jubilatione* (Ps. 46, 6) — Majorem honorem, quem Deus fecit in hoc mundo, illum nobis hodie exhibuit

45. dnca post Ascens. Dni. *Estote prudentes et vigilate* (1. Petr. 4, 7) — Dominus nobis promisit Spiritum Sanctum mittere de caelis ad terram pro consolatore

46. dnca in Pentecost. *Spiritus Domini replevit orbem terrarum* (Sap. 1, 7) — Hodie Dominus apostolis suis dedit Spiritum Sanctum, ideo cantat ecclesia

47. dnca 1 post Pent. *Recordare, fili, quod recepisti bona* (Luc. 16, 25) — Haec verba lecta sunt in evangelio hodierno, dixit Dominus de illo divite, qui tam diu clamavit in caelum multis annis et adhuc clamat petens guttam...

48. dnca 2 post Pent. *Homo quidam fecit cenam magnam* (Luc. 14, 16) — Hoc verbum dicit Dominus ad discipulos suos et cotidie potest dicere ad nos, qui sumus in hoc saeculo constituti

49. dnca 3 post Pent. *Humiliamini sub potenti manu Dei* (1. Petr. 5, 6) — Haec verba sunt beati Petri apostoli in epistola hodierna et instruit nos beatus Petrus in ipsis...

50. dnca 4 post Pent. *Fratres, existimo, quod non sunt condignae passionibus* (Rom. 8, 18) — Prudenti viro et ex parte est credendum et sic sancto Paulo est credendum quia multas tribulationes saepe expertus est...

51. dnca 5 post Pent. *Relictis omnibus secuti sunt eum* (Matth. 4, 20) — In verbis propositis, quae lecta sunt hodie, docet nos, illa relinquere, quae sunt nociva...

52. dnca 6 post Pent. *Omnis, qui irascitur* (Matth. 5, 22) — In his verbis admonet nos Dominus vitare iram, quia omnis, qui irascitur, quod proximum suum intendit...

53. dnca 7 post Pent. *Misereor super turbam* (Marc. 8, 2) — Intelliguntur autem peccatores per turbam. Notare debemus, quod Deus spiritualiter ostendit peccatori triplicem misericordiam...

54. dnca 8 post Pent. *Omnis arbor bona* (Matth. 7, 17) — Tria genera arborum sunt in silva huius mundi, ideo tria posuit Dominus in evangelio isto...

55. dnca 9 post Pent. *Redde rationem* (Luc. 16, 2) — Hoc verbum dicitur cuilibet homini in morte sua, quia tunc judicatur homo ad salutem vel ad damnationem...

56. dnca 10 post Pent. *Videns Jesus civitatem* (Luc. 19, 41) — In die palmarum dicitur flevisse Jesus, quando fuit in turba laudantium nobis exemplum dans

57. dnca 11 post Pent. *Deus propitius esto mihi peccatori* (Luc. 18, 13) — Haec sunt verba magni peccatoris, qui quaerens misericordiam a Domino et cum his verbis obtinuit misericordiam...

58. dnca 12 post Pent. *Solutum est vinculum linguae eius* (Marc. 7, 33) — Per illum hominem, qui fuit surdus et mutus, significatur homo peccator, qui surdus est ad audiendum talia, quae tangunt salutem...

59. dnca 13 post Pent. *Diliges proximum tuum* (Matth. 5, 43) — Hoc verbum receptum est de X praeceptis Domini, quae omnia quilibet homo peccator debet tenere

60. dnca 14 post Pent. *Occurrerunt ei decem viri leprosi* (Luc. 17, 11) — Verba proposita lecta sunt in evangelio hodierno. Cum enim Dominus ambulaverat corporaliter in terra...

61. dnca 15 post Pent. *Primum quaerite regnum Dei* (Matth. 6, 33) — Haec verba lecta sunt in evangelio hodierno et cum his verbis mone-mur et docemur, ut primum regnum Dei quaeramus...

62. dnca 16 post Pent. *Ecce defunctus* (Luc. 7, 12) — Per istum defunctum intelligitur anima peccatrix, quia mortuus est in peccatis...

63. dnca 17 post Pent. *Omnis, qui se exaltat* (Matth. 23, 12) — In hoc evangelio monet nos vitare superbiam, quia nullus potest venire ad supernas nuptias nisi sit humilis...

64. dnca 18 post Pent. *Confide, fili, remittuntur tibi peccata tua* (Matth. 9, 2) — Haec verba dixit Dominus ad quendam hydropicum, quem sanavit in corpore...

65. dnca 19 post Pent. *Amice, quomodo huc intrasti* (Matth. 22, 12) — Verba ista dixit quidam rex, qui fecit nuptias filio suo...

66. dnca 20 post Pent. *Vade, filius tuus vivit* (Joh. 4, 50) — Haec verba scripta sunt in evangelio hodierno et Dominus haec verba dixit ad regulum, qui rogavit, ut filium suum sanaret...

67. dnca 21 post Pent. *Redde, quod debes* (Matth. 18, 28) — Haec verba dicit nobis evangelium hodiernum, quod cotidie debemus debitum reddere, quod tenemur, qui sumus in hoc mundo...

68. dnca 22 post Pent. *Quae est ista imago* (Matth. 22, 20) — Quando Dominus ambulavit super terram, tunc eum saepe Judaei voluerunt capere in sermone...

69. dnca 23 post Pent. *Confide, filia, fides tua* (Matth. 9, 22) — Hoc evangelium loquitur de sanatione mulieris unius...

70. dnca 24 post Pent. *Est puer unus hic* (Joh. 6, 9) — Quando episcopus senilis (?) deambulasset in solitudine, sequebatur eum magna turba...

71. in festo Corporis Christi. *Accipite et manducate* (1 Cor. 11, 24) — Verba ista loquebatur Jesus discipulis suis. Modo consideravi aliqua de corpore Christi, quae Deo dante erunt nobis utilia...

72. in festo Corporis Christi. *Cum dilexisset suos* (Joh. 13, 1) — Beatus Johannes in isto evangelio enumerat signa dilectionis Christi, quae exhibuit nobis, antequam transiret de hoc mundo...

73. in festo Corporis Christi. *Misit servum hora cenae* (Luc. 14, 17) — Hic tria notantur. Primo quod homo iste Christus misit servum suum, ne invitati possent excusare...

74. in dedicat. ecclesiae. *Zachae, festinans descende* (Luc. 19, 5) — Nota, quod quidam recipiunt Dominum in domum, sed non in animam, quidam in animam, sed non in domum...

75. in dedicat. ecclesiae. *Beati, qui habitant* (Ps. 83, 5) — Est enim domus inferior, interior et superior. Beati, qui habitant in prima scil. in materiali ecclesia... (sequuntur miracula)

76. in Parasc. *Stabat juxta crucem* (Joh. 19, 25) — In verbis prae-missis notandum est, quod in filii passione mater stabat juxta crucem... (sequuntur auctoritates et miraculum de s. Anastasia)

77. in festo Corporis Christi. *Beatus, qui non fuerit scandalizatus in me* (Matth. 11, 6) — Dominum dixisse turbis Judaeorum : Nisi manducaveritis carnem filii hominis... (Sequuntur de officio missae et de donis missae)

78. de reconciliatione. *Vade prius reconciliari fratri tuo* (Matth. 5, 24) — Breviter dicendo circa oblationem tria sunt consideranda... (Sequuntur formae examinationis haereticorum et excommunicationis in die cenae).

« R a p u l a r i u s » :

79. dnca 1 adv. *Hora est* (Rom. 13, 11) — Paulus scribit nobis haec verba, modo hodie notare debetis, quod invenimus in sacra scriptura...

80. dnca 2 adv. *Erunt signa* (Luc. 21, 25) — antequam venit dies novissimus. Tunc in his verbis mentionem facit de die novissimo...

81. dnca 3 adv. *Dominus veniet, occurrite illi* (dncae 3 adv. fer. 2 ad Laud. Antiph. 1) — In his verbis docet nos propheta, ut praeparemus nos ad adventum Domini...

82. dnca 4 adv. *Ego vox clamantis* (Joh. 1, 23) — Johannes evangelista scribit nobis haec verba, sed Johannes Baptista dicit ad Judaeos...

83. in nat. Dni *Evangelizo vobis gaudium magnum* (Luc. 2, 10) — Lucas in evangelio hodierno scribit nobis, haec verba dixit angelus ad pastores, ut hodie natus fuit Dominus...

84. in nat. Dni. *Gloria in excelsis Deo* (Luc. 2, 14) — In evangelio legimus, quod cum DN natus fuit, angeli cantaverunt...

85. in circumcis. Dni. *Postquam impleti sunt* (Luc. 2, 21) — In his verbis hoc festum notatur. Primum de circumcisione Christi

86. in epiph. Dni. *Cum natus esset Jesus* (Matth. 2, 1) — Matthaeus scribit nobis haec verba, quomodo hodie tres festivitates peragimus...

87. dnca 1 post epiph. *Cum factus esset Jesus annorum XII* (Luc. 2, 42) — Lucas scribit haec verba in evangelio et docet nos duo. Primo ut pueros meos quam (?) juvenes sunt, instruamus in dilectione Dei...

88. dnca 2 post epiph. *Nuptiae factae sunt* (Joh. 2, 1) — Johannes evangelista scribit nobis haec verba in hodierno evangelio, in quibus hodie sacer ordo reprobat in multis...

89. dnca 3 post epiph. *Cum descendisset Jesus* (Matth. 8, 1) — In evangelio hodierno legitur, quod DN descendisset de monte, quidam leprosus adoravit...

90. dnca 4 post epiph. *Ascendete Jesu in naviculam* (Matth. 8, 23) — Scribit nobis hodie evangelium, in quo notare debetis. Primo quod soli discipuli...

91. Septuag. *Simile est regnum caelorum homini patrifamilias* (Matth. 20, 1) — Matthaeus scribit nobis haec verba in evangelio. In his notare debemus, per istum patremfamilias intelligi Deum...

92. Sexag. *Exiit, qui seminat* (Luc. 8, 4) — Lucas scribit nobis hodie in evangelio, quod agricola, qui seminavit semen suum et in tribus locis perdidit...

93. Quinquag. *Omnis plebs ut vidit* (Luc. 18, 43) — Dominus scilicet appropinquabat Jericho quidam caecus sedebat secus viam...

94. dnca 1 Quadrag. *Ecce nunc tempus acceptabile* (2 Cor. 6, 2) — Haec verba scribit nobis beatus Paulus in epistola hodierna et sanat sic fratres et sorores...

95. dnca 2 Quadrag. *Egressus Jesus in partes Tyri* (Matth. 15, 21) — Hoc Matthaeus in evangelio hodierno, quod Dominus venit in partes Tyri et Sidonis...

96. dnca 3 Quadrag. *Erat Jesus eiciens daemonium* (Luc. 11, 14) — Daemonicaus quidam erat obsessus daemone, quia et iste erat mutus...

97. dnca 4 Quadrag. *Est puer unus hic* (Joh. 6, 9) — Per istum puerum intelligitur Christus, qui habet quinque panes hordeaceos...

98. dnca Pass. *Quis ex vobis arguet me* (Joh. 8, 46) — Johannes in evangelio hodierno. In his verbis notare debetis, quod quattuor sunt genera hominum, quae solent Deum impugnare...

99. dnca Palm. *Cum appropinquasset Dominus Jerosolimis* (Matth. 21, 1) — Matthaeus in evangelio hodierno docet nos quattuor. Primo ut occurramus Deo hodie...

100. in Parasc. *O vos omnes, qui transitis* (Tren. 1, 12) — Jeremias dicit haec verba et potuit Christus dicere sic ambulanti per viam et passionem suam...

101. in Ascens. Dni. *Viri Galilaei, quid statis* (Act. 1, 11) — Haec verba dixit angelus ad discipulos Domini et ad alios, qui viderant ascensionem Domini...

102. dnca post Ascens. Dni. *Estote prudentes et vigilate* (1. Petr. 4, 7) — In hac epistola docet nos Petrus apostolus duo. Primo ut simus prudentes...

103. in Pentec. *Veni Sancte Spiritus* — Haec verba describit nobis beatus Gregorius, quae cantamus hodie et per totam hebdomadam de sancta festivitate...

104. in festo ss. Trinit. *Benedicamus Patrem et Filium* — Haec verba dicit David in Ps. In his verbis notare debetis hodie, quod debemus omnes gratificare et laudare patrem caelestem...

105. dnca 1 post Pent. *Homo quidam erat dives et induebatur* (Luc. 16, 19) — Haec verba scribit nobis sanctus Lucas evangelista in evangelio hodierno. In his notare debetis, quod quattuor sunt genera divitum...

106. dnca 2 post Pent. *Homo quidam fecit cenam magnam* (Luc. 14, 16) — Haec verba scribit nobis Lucas. Per hunc hominem intelligitur Filius Dei, qui assumpsit humanitatem in se...

107. dnca 3 post Pent. *Erant appropinquant ad Jesum* (Luc. 15, 1) — In his notare debetis magnam misericordiam Domini et in hoc, quod dimisit publicanos...

108. dnca 4 post Pent. *Estote misericordes* (Luc. 6, 36) — Deus mittit solem oriri super bonos et malos et pluit tam justis quam injustis...

109. dnca 5 post Pent. *Cum turbae irruerent* (Luc. 5, 1) — Semel premebat se magna turba ad Jesum, ut audirent verbum Dei...

110. dnca 6 post Pent. *Nisi abundaverit justitia vestra* (Matth. 5, 20) — Semel dixit Dominus noster ad discipulos suos: Amen dico vobis...

111. dnca 7 post Pent. *Cum turba multa esset cum Jesu* (Marc. 8, 1) — Semel magna turba sequebatur Dominum et non habebat manducare...

112. dnca 8 post Pent. *Omnis arbor. quae non facit fructum* (Matth. 7, 19) — Quasi diceret quicumque homo, qui non vult se exercere in bonis operibus, iste debet ab hac vita separari

113. dnca 9 post Pent. *Homo quidam habebat villicum* (Luc. 16, 1) — Per illum villicum intelligitur unusquisque homo. Iste est procurator DNJCI

114. dnca 10 post Pent. *Videns Dominus civitatem Jerusalem* (Luc. 19, 41) — Semel DN vidit civitatem Jerusalem et vidit, quod fuerunt homines in magno gaudio...

115. dnca 11 post Pent. *Duo homines ascenderunt in templum* (Luc. 18, 10) — In hoc evangelio duo notare debetis, primo superbiam pharisaei, secundo humilitatem publicani...

116. dnca 12 post Pent. *Cum transiret Jesus per medios fines* (Marc. 7, 31) — In his hodie notare debetis, quod per illum surdum et mutum intelligitur quilibet peccator...

117. dnca 13 post Pent. *Beati oculi qui vident* (Luc. 10, 23) — In hoc sancto encomio notare debetis, apostoli tria viderunt, quod antea nunquam viderunt...

118. dnca 14 post Pent. *Cum iret Jesus in Jerusalem* (Luc. 17, 11) — In hoc evangelio primo notare debetis, quod praesentatur nobis per istos leprosos homines quisque peccator...

119. dnca 15 post Pent. *Videte, quomodo caute ambuletis* (Eph. 5, 15) — Paulus in epistola scribit ita. Fratres et sorores videte, quomodo in hoc mundo ambuletis...

120. dnca 16 post Pent. *Nemo potest duobus dominis servire* (Matth. 6, 24) — Haec verba scribit nobis Matthaeus in evangelio. In his notare debetis, quod humanum genus servit quattuor dominis, scil. mundo, corpori. diabolo et Deo...

121. dnca 17 post Pent. *Ibat Jesus in civitatem Naim* (Luc. 7, 11) — Haec verba scribit nobis Lucas in evangelio. In his tria annotare debetis. Primo quod nobis praedicatur per hanc viduam...

122. dnca 18 post Pent. *Cum intraret Jesus in domum principis* (Luc. 14, 1) — Haec verba scribit nobis Matthaeus (?) in evangelio. In his notare debetis duo. Primo si infirmi sumus in anima et volumus sanari...

123. dnca 19 post Pent. *Magister, quod est mandatum magnum* (Matth. 22, 34) — In hoc evangelio docet nos Matthaeus Deum diligere quattuor modis. Primo ex toto corde nostro idest sapienter...

124. dnca 20 Pent. *Renovamini spiritu mentis* (Eph. 4, 23) — In his notare debetis, quod homo per gratiam Dei renovatur quinque modis, primo per baptismum...

125. dnca 21 post Pent. *Confortamini in Domino* (Eph. 6, 10) — Haec verba scribit nobis Paulus in epistola hodierna. In his monet nos ad tria, scil. ut diabolo resistamus...

126. dnca 22 post Pent. *Hoc oro, ut caritas vestra magis* (Phil. 1, 11) — In his verbis monet nos Paulus ad quattuor, ut invicem diligamus...

127. dnca 23 post Pent. *Abeuntes pharisaei* (Matth. 22, 15) — In his tribus modis docemur, primo ut linguam nostram custodiamus...

128. dnca 24 post Pent. *Ecce dies veniunt* (Jer. 23, 5) — Jeremias scribit haec verba per Spiritum Sanctum lucidius tanguntur in Isaia, ubi dicitur: Rorate caeli...

129. dnca 25 post Pent. *Accepit Jesus panem et benedixit* (Joh. 6, 11) — In hoc evangelio notare debetis, quod quicumque homo vult deficere in via huius vitae...

« Bartholomaeus »

Admont 792

Bamberg, SB theol 153

Göttweig 201 214

Graz, UB 753 1083 1140

Klosterneuburg 493 892 f. 43-80

Kremsmünster 97 f. 169-72 101 f. 2-28

Linz, Stud. bibl. 222 f. 16-56 285, 3

London, Brit. Mus. Add. 16589 f. 8ra-41va 18341

Clm 2719 4776 7539 7826 8734 f.4 8967 9595 9605 14640 16506

Salzburg, S. Peter a.V. 25

S. Paul pap. 108, 2

Schlägl 216 f. 73-115

Stuttgart, LB HB I 160 f. 241-75 219

Vatican lat 9990

Vorau 305 f. 233-

Wien, Nat. 4734 f. 274-327 4872 f. 214r-238r 14355 f. 132-57

«Rapularius»

Admont 761

Graz, UB 316 850

Innsbruck, UB 764

Klagenfurt, Stud. bibl. pap. 62 76

Clm 4785 8237 8486 f. 85- 14640 26114

Nürnberg, Stadtbibl. Cent. IV. 17

Schlägl 194

Seitenstetten 110 160

130. dnca 1 adv. *Benedictus qui venit* (Matth. 21, 9) — Fratres carissimi, istud evangelium, quod hodie lectum est et etiam in Ramis Palmarum legitur, quomodo Dominus per duos discipulos nuntiavit adventum suum in Jerusalem... ut nos revocatione digni simus.

131. dnca 2 adv. *Quaecumque scripta sunt* (Rom. 15, 4) — Omnia scripta sunt, ut coheredes simus regni caelestis et inter omnia, quae scripta sunt, praecipue nobis scripta sunt decem praecepta... quod salvari mereamur, det nobis Deus

132. dnca 3 adv. *Ecce ego mitto angelum meum* (Matth. 11, 10; Mal. 3, 1) — Ista docebant prophetae de Jesu et dicebant ipsum plus esse quam prophetam eo, quod angelus eum praecesserat... ne accusationem daemonorum patiamur et inimicitiam sanctorum.

133. dnca 4 adv. *Ego non sum dignus, ut solvam corrigiam* (Joh. 1, 27) — In hoc evangelio legitur, quod Judaei Johannem esse Christum propter affluentiam verborum... Ps. 112, 7 suscitans a terra inopem.

134. in nat. Dni. *Evangelizo vobis gaudium magnum* (Luc. 2, 10) — Haec verba angelus pastoribus dixit, quando Filius Dei natus est. Quia moris est, sicut scitis, quando alicui terreno principi filius nascitur... qui natus est de paupere virgine, quam exaltavit super choros angelorum.

135. in nat. Dni. *Parvulus natus est nobis* (Is. 6, 9) — Circa nativitatem Domini occurrunt multa signa humilitatis. Per hoc quod dicitur parvulus tangitur magna humilitas... nec auris audivit, 1. Cor. 2, 9, quo nos perducatur...

136. in festo s. Stephani. Stephanus graece, latine dicitur corona, sed hebraice norma. Fuit enim corona idest principium martyrum... quantum ad turbam sanctorum Innocentium.

137. Jacobus de Voragine, Legenda aurea in festo s. Joh. is. Johannes interpretatur Domini gratia vel cui donatum est vel cui donatio a Deo

facta est vel in quo est gratia. Per hoc intelliguntur quattuor privilegia... saxa in gemmas pretiosas. Rogemus sanctum Johannem...

138. Jacobus de Voragine, *Legenda aurea* in festo s. Innocentium Innocentes dicti sunt triplici ratione, scil. ratione vitae, ratione poenae, ratione innocentiae... omnes captivos interfecit, sicut jusserat Herodes.

139. Jacobus de Voragine, *Legenda aurea* circumcis. Dni. Circumcisionis diem quattuor sollemnem constituunt. Primum est octava nativitatis Domini, secundum impositio novi nominis... exemplum fuit olim circumcisio dura.

140. Jacobus de Voragine, *Legenda aurea* in circumcis. Dni. *Postquam consummati sunt* (Luc. 2, 21) — Notandum, quod Abraham fuit exordium circumcisionis et vere magna humilitas probatur in hoc evangelio... tunc facie ad faciem videbimus.

141. in epiph. Dni. *Cum natus esset Jesus* (Matth. 2, 1) — Fratres carissimi, ecce tres reges orientales magni, qui in astrologia dicti sunt magni a magnitudine scientiae... ut devotas orationes cum istis regibus offeramus.

142. in epiph. Dni. Epiphania Domini quadruplici decoratur miraculo et ideo quadruplici nuncupatur vocabulo. Hodie enim Magus Christum adorat... in Colonia sepulti sunt.

143. dnca 1 post epiph. *Cum factus esset Jesus annorum XII* (Luc. 2, 42) — Legitur in Exod. 23, 17 ascendebant in templum, ut immolarent... Quod ab his laqueis liberemur, praestet nobis...

144. dnca 2 post epiph. *Gaudere cum gaudentibus* (Rom. 12, 15) — In his verbis exprimit apostolus virtutem caritatis, scil. congratulationem proximi in prosperitate. susceptus est ab angelis, quod det nobis Christus.

145. dnca 3 post epiph. *Filii autem regni eicientur* (Matth. 8, 12) — Fratres carissimi haec verba dura sunt et omnibus formidanda. Nam si filii regni eicientur... Revertimini ergo ad poenitentiam, ut possideatis regnum.

146. dnca 4 post epiph. *Nemini quicquam debeatis* (Rom. 13, 8) — Apostolus docet nos in hac epistola, quod debitum caritatis superat omne debitum... Rogate Dominum, ut nos caritatis faciat participes...

147. Septuag. *Omnis, qui in agone contendit* (1 Cor. 9, 25) — Ista verba docet apostolus in hodierna epistola. Simili modo et nos debemus abstinere ab omni vitio... tunc anima evadit et angeli eam suscipiunt.

148. Sexag. *Libenter gloriabor* (2. Cor. 12, 9) — Haec verba scribit nobis egregius doctor Paulus, qui in infirmitatibus et in adversitatibus

suis maxime gloriabatur... ergo merito gloriandum est in tribulationibus.

149. Quinquag. *Factum est, dum appropinquaret Jericho* (Luc. 18, 35) — Caecus iste specialiter significat genus humanum, quod genus ipse venit illuminare... et electis jungamur, det Dominus.

150. dnca 1 Quadrag. *Ecce nunc tempus acceptabile* (2. Cor. 6, 2) — Paulus ad Corinthios. — Fratres carissimi, apostolus monet nos in epistola hodierna, ut simus tuti contra tentationes diaboli... Quod cum tali honore deducamur, dignetur praestare...

151. dnca 2 Quadrag. *Haec est voluntas Dei* (1. Thess. 4, 13) — Apostolus in hac epistola quaerit sanctificationem nostram ex parte Dei, ut abstineamus nos a fornicatione... Quod sic cum reprobis non puniamur, det Dominus.

152. dnca 3 Quadrag. *Estote imitatores Dei* (Eph. 5, 1) — Apostolus in hodierna epistola docet nos Christum imitari, si filii sui volumus vocari... ne quid Dominus nobis in die ultionis obiciat.

153. dnca 4 Quadrag. *Est puer unus hic* (Joh. 6, 9) — Haec verba scribit nobis Johannes evangelista in hodierno evangelio, quod Dominus quinque panes benedixit in deserto... et aeterna gaudia adipisci valeamus.

154. dnca Pass. *Qui est ex Deo, verba Dei audit* (Joh. 8, 47) — Johannes evangelista nobis haec verba describit. Negotiatores volentes in longinquam regionem procedere... ut ipse nos diligat, dignetur praestare...

155. dnca Palm. *Benedictus, qui venit* (Matth. 21, 9) — Hodie leguntur duo evangelia. Primum est gaudii et honoris, secundum contumeliae. In evangelio laetitiae significantur nobis septem honores... sed laudemus ipsum, quod participes simus suae passionis.

156. in cena Dni. *Tabernaculum erit in umbraculum diei* (Is. 4, 6) — Notandum, quod ad tria valet tabernaculum, scilicet primo ab aestu protegit... Eccli. 24, 11 in hereditate Domini morabor. Ad hanc nos perducatur...

157. in cena Dni. *Probet autem seipsum homo* (1. Cor. 11, 28) — Apostolus docet nos in hac epistola, quod omnes volentes sumere corpus Domini debent se probare in tribus... ut pariter cum ipso surgamus, det nobis Christus.

158. in cena Dni *Cum dilexisset suos* (Joh. 13, 1) — Johannes 13 in hoc evangelio commemorat perseverantiam caritatis Domini ibi usque in finem... Quod ipsum sacratissimum corpus Domini sumere digne mereamur.

159. in Parasc. *Audi filia et vide et inclina aurem tuam* (Ps. 16, 6) — Fratres carissimi, ista verba scribit nobis propheta, quae bene conveniunt passioni Domini. Primo ipse dicit filius ad matrem : Audi tria... quod ab eo numquam separemur. Quod ipse praestare dignetur, qui passus est pro nobis...

160. in Paschate Dni. *Mane prima sabbati* (Marc. 16, 9) — *Nonne cor nostrum ardens erat* (Luc. 24, 32) — Lucas scribit nobis, quod Dominus post resurrectionem suam decies apparuit, sed in ipso die paschae quincies... imitemur Mariam Magdalenam, quae est exemplum poenitentiae, ut cum ipsa coronemur.

161. dnca 1 post Pascha *Cum esset sero die isto* (Joh. 20, 19) — In Act. 1, 3 legitur, quod per istos quadraginta dies in multis argumentis Dominus discipulis apparuit, ut ipsos corroboraret... hoc audiens compunctus conversus est et ipse.

162. dnca 2 post Pascha *Ego sum pastor bonus* (Joh. 10, 14) — In evangelio hodierno Dominus dicit se esse pastorem bonum dicens : Bonus pastor ponit animam suam... ut ab his laqueis liberemur, det nobis Dominus.

163. dnca 3 post Pascha *Amen, amen dico vobis, quia plorabitis* (Joh. 16, 20) — Haec verba scribit nobis beatus Johannes evangelista, quod omnes in miseria huius mundi plorant... his tribus poenis, quas Dominus a nobis auferat...

164. dnca 4 post Pascha *Ille arguet mundum* (Joh. 16, 8) — Johannes evangelista scribit ista verba, quod Dominus ad iudicium venit cum tota caelesti curia... ut nos ab hac claritate numquam separemur.

165. dnca 5 post Pascha *Iterum relinquo mundum* (Joh. 16, 28) — Johannes scribit nobis ista verba videl., quod Dominus dixit suis discipulis se rediturum esse ad patrem... ad miserabilem regionem. Quod Dominus avertat...

166. in Ascens. Dni *Videntibus illis elevatus est* (Act. 1, 9) — In Act. legitur, quod Dominus peracta legatione, pro qua missus erat, scil. ut reformaret statum ecclesiae per peccatum Adae corruptum... ut mecum sis in die iudicii sublevatura in caelum

167. dnca post Ascens. *Haec locutus sum vobis* (Joh. 15, 11) — Ista verba scribit nobis beatus Johannes evangelista dicens de Domino, quod cum in caelum esset ascensurus promisit discipulis suis Spiritum veritatis... et in his quattuor vitiis resistamus.

168. in Pentec. *Si quis diligit me* (Joh. 14, 23) — Ista verba scribit nobis beatus Johannes evangelista in hodierno evangelio. In omnibus

operibus bonis, quae facimus, Deus multum delectatur... Quod ipsum recipere digni simus, dignetur praestare...

169. in festo ss. Trinitatis *O altitudo divitiarum* (Rom. 11, 33) — Carissimi, egregius doctor Paulus scribit nobis hodie in epistola sapientiam Domini, in qua regit caelestem thronum et scientiam eius... ut nos ab his septem cameris liberare dignetur Amen.

170. dnca 1 post Pent. *Homo quidam erat dives et induebatur* (Luc. 16, 19) — Fratres carissimi, hodiernum evangelium totum est de caritate et misericordia et ideo quia iste dives, de quo hodie in evangelio legitur... et pauperum simus de consortio electorum.

171. dnca 2 post Pent. *Homo quidam fecit cenam magnam* (Luc. 14, 16) — Lucas scribit nobis in hodierno evangelio quendam hominem fecisse cenam magnam et homo iste est Christus... ut cum ipso sine fine regnemus.

172. dnca 3 post Pent. *Gaudium est angelis Dei* (Luc. 15, 10) — Lucas scribit nobis ista verba, quia legitur in hodierno evangelio scribas et pharisaeos contra Dominum murmurasse... sic agamus, ut fiat acceptabilis Domino.

173. dnca 4 post Pent. *Estote ergo misericordes* (Luc. 6, 36) — Lucas docet nos esse misericordes in hodierno evangelio videl. ut compatiamur pauperibus... ut cum angelis digni simus collocari.

174. dnca 5 post Pent. *Declina a malo* (1. Petr. 3, 11) — Haec verba scribit nobis Petrus in epistola hodierna et hortatur unumquemque, ut declinet a malo... et bonum faciamus, det Deus.

175. dnca 6 post Pent. *Nisi abundaverit justitia vestra* (Matth. 5, 20) — Matthaeus evangelista in hoc evangelio ostendit, quod vetus lex fuit imperfecta... a suo abbate poenitentiam suscipiens salvatus est.

176. dnca 7 post Pent. *Misereor super turbam* (Marc. 8, 20) — Marcus scribit nobis ista verba, quod Dominum sequebantur quattuor milia hominum in praedicatione in desertum... replebuntur inenarrabili jucunditate, quam det nobis omnibus Dominus.

177. dnca 8 post Pent. *Non omnis, qui dicit mihi: Domine* (Matth. 25, 11) — Matthaeus evangelista scribit nobis haec verba, quod peccatores, qui nullam aliam poenitentiam agunt, sed dicunt: Domine... his quattuor jucunditatibus sociemur, det nobis Pater.

178. dnca 9 post Pent. *Redde rationem* (Luc. 16, 2) — Lucas scribit nobis, quomodo villicus diffamatus cum domino suo habuit rationem... ut in die iudicii reddere rationem nos non contingat, det nobis Christus.

179. dnca 10 post Pent. *Videns Jesus civitatem flevit* (Luc. 19, 41) — Luc. legitur, quod Dominus super Jerusalem civitatem exultantem flevit eo quod non cognovisset mala... ut nos perduceret ad caelestem curiam.

180. dnca 11 post Pent. *Duo homines ascenderunt in templum* (Luc. 18, 10) — Lucas demonstrans nobis in evangelio hodierno, quod peccatores non sunt contemnendi in peccatis... quod de istis quattuor generibus, quae false poenitent, non simus.

181. dnca 12 post Pent. *Mirabantur dicentes: Bene omnia fecit* (Marc. 7, 37) — Marcus scribit, quod multi mirati sunt de ostensione signorum Domini... Quod illi festo digni simus interesse.

182. dnca 13 post Pent. *Beati oculi, qui vident* (Luc. 10, 23) — Glossa: interiores. Beati idest beata corda, quae cognoscunt per fidem... ita regamur, quod cum institutoribus eorum regnemus.

183. dnca 14 post Pent. *Cum ingrederetur Jesus quoddam caestellum* (Luc. 17, 12) — Lucas scribit nobis, qualiter Dominus transierit in Jerusalem per mediam Samariam... quod cum istis decem leprosis mundemur a lepra animae.

184. dnca 15 post Pent. *Nemo potest duobus dominis servire* (Luc. 16, 13) — Lucas in hoc evangelio dicit, quod nemo potest servire duobus dominis scil. Deo et diabolo ... et in his quattuor vitiis non inveniamur.

185. dnca 16 post Pent. *Ecce defunctus efferebatur* (Luc. 17, 12) — Lucas scribit nobis, quod Dominus appropinquavit portae civitatis, quae vocatur Naim... Quod cum isto defuncto a morte peccati resurgamus.

186. dnca 17 post Pent. *Incipies cum rubore novissimum locum tenere* (Luc. 14, 9) — Lucas scribit in hodierno evangelio, quod si aliquis fuerit invitatus ad nuptias primum locum non capiat... ut det nobis gratiam.. et nos ipsos cognoscendi.

187. dnca 18 post Pent. *Magister, quod est mandatum magnum* (Matth. 22, 36) — Matthaeus evangelista scribit nobis haec verba, quod Dominus requisitus a pharisaeis, quod esset mandatum magnum... hoc quaere in sermone adventus in 2. Dnca: Quaecumque scripta sunt

188. dnca 19 post Pent. *Confide fili remittuntur tibi* (Matth. 9, 2) — Matthaeus scribit nobis in hoc evangelio, quod Dominus sanavit paralyticum jacentem in lecto... et perducamur ad regnum caelorum.

189. dnca 20 post Pent. *Videte, quomodo caute ambulemus* (Eph. 5, 15) — Paulus hortatur nos in hac epistola ab insidiis diaboli caute ambulare... ad caelum inexpugnabile, quod apertum erit ei.

190. dnca 21 post Pent. *Confortamini in Domino* (Eph. 6, 10) — His verbis apostolus hortatur nos, ut simus armati virtutibus in servitio Dei... quod in ipsis perficiamus.

191. dnca 22 post Pent. *Cum cepisset rationem ponere* (Matth. 18, 24) — Matthaeus scribit, quod quidam homo dives habuit rationem cum servis suis... in der Schau deiner Erwählten.

192. dnca 23 post Pent. *Loquente Jesu* (Matth. 9, 18) — Mulier, quae IX annis fluxum sanguinis passa sanari se cogitabat... precibus aliorum obtineamus, quod nostris non valemus.

193. dnca 24 post Pent. *Abeuntes pharisaei* (Matth. 22, 15) — Hodie legitur in evangelio quomodo Judaei dolose quaerebant a Domino, si deberent censum dare... quod hiis sociemur sex, quae in exsequiis nostris dignetur praestare..

194. in purif. BMV. *Postquam impleti sunt* (Luc. 2, 22) — Lucas scribit nobis haec verba, quia in lege Moysi scriptum erat, quod omnis masculus die octavo circumcidetur... quod cum Simeone verum h.. percipiamus.

195. in cathedra s. Petri *Tu es Petrus* (Matth. 16, 18) — interpretatur agnoscens et convenit insito loco et in ista festivitate sancto Petro. Quattuor enim cognovit. Primo cognovit peccatum... operibus plena, quibus paupertas non est, ad quam Christus..

196. in festo s. Matthiae *Cecidit sors* (Act. 1, 26) — Nota, quod mortuo Juda proditore apostoli volentes duodenarium numerum adimplere... post multas tribulationes requievit in Domino.

197. in festo s. Matthiae *Beatus homo, qui invenit sapientiam* (Prov. 3, 13) — Multum sunt laudandi scientes praecavere astutias diaboli et laqueos... sed omni diligentia coluit Dominum.

198. in annuntiat. BMV *Egredietur virga* (Is. 11, 1) — Invenimus in sacris scripturis quattuor virgas, virgam fumeam, per quam poenitentes designantur... quod cum eo et Maria permaneamus.

199. in annuntiat. BMV *Ave Maria gratia plena* (Luc. 1, 28) — Bernardus : Salutate virginem Mariam non tantum hodie, sed omni tempore... Quod et nos ibi locemur.

200. in festo s. Ambrosii *Ecce sacerdos magnus* (Eccli. 44, 16) — Tria possunt in his verbis notari, quae in sancto Ambrosio commendantur, scil. dignitas, sanctitas et utilitas... posuit in nobis verbum reconciliationis.

201. in festo s. Georgii *Benedictio super caput iusti* (Prov. 10, 6) — Ista verba possunt beato Georgio imponi vel adaptari, qui sicut mili-

tiam exercuit exteriorem ita interiorem... Cant. 1, 1 Osculetur me osculo oris sui.

202. in festo s. Georgii Sanctus Georgius miles de Cappadocia regione oriundus multos christianos vidit metu mortis idola colere... quia est gloriosus intercessor ad Dominum.

203. in festo s. Marci Nota Major Laetania est invocatio sanctorum, quae colitur in die Marci Romani... ut liberemur a subitanea morte corporis et animae.

204. in festo s. Marci *Ego sum vitis vera* (Joh. 15, 1) — Johannes evangelista credendum est sibi, quia quasi prudens agricola aptissimum elegit locum ad plantandum ... Venetias est translatus.

205. in festo ss. Philippi et Jacobi *Isti sunt duo filii olivae* (Zach. 4, 14) — Sancti scil. Philippus et Jacobus dicuntur filii olei idest Christi, de quo dicitur in Caant. 1, 2 Oleum effusum nomen tuum... qualiter hiis usi sumus.

206. in festo evangelistarum *Paratus est David universae multitudini* (2. Reg. 6, 19) — Per ista quattuor significantur nobis quattuor evangelistae. Per collyridam panis Matthaeus... usque ad consumptionem devorans.

207. in invent. s. crucis *Benedictum lignum* (Sap. 14, 7) — Hoc lignum crux Christi est, quod est benedictum et ab omnibus benedicendum... usque ad frontes imperatorum

208. in festo s. Joh. Baptistae *Elisabeth impletum est tempus* (Luc. 1, 57) — Circa nativitatem sancti Johannis tria occurrunt consideratione digna. Primum est, quomodo sit natus... credentes se habuisse prophetam. Oremus ergo..

209. in festo s. Joh. Baptistae *De ventre matris meae* (Is. 49, 1) — De beato Johanne hic quattuor notantur. Primum est familiaritas et notitia et amicitia, quam habuit Dominus ad Johannem... quod cum ipso et Johanne aeternaliter salvemur.

210. in festo ss. Johannis et Pauli *Ecce oculi Domini super timentes eum* (Eccli. 15, 20 ; 34, 19) — Isti sunt duo martyres Johannes et Paulus, qui sicut ad litteram fuerunt duo fratres carnales... haec omnia conveniunt sanctis supradictis. Rogemus..

211. in festo ss. Petri et Pauli *Nimis honorati sunt* (Ps. 138, 17) — Si etiam omnes amicos suos honoravit Deus, istos praecipue honorat... si nutrix ecclesiae abundat lacte. Oremus Dominum..

212. in commem. s. Pauli *Bonum certamen certavi* (2. Tim. 4, 7) — Ecce agonista episcopus (?) Paulus contra triplicem hostem dimicavit, contra carnem... et tunc etiam sepelivit.

213. in festo s. Mariae Magd. *Rogabat Jesum quidam pharisaeus* (Luc. 7, 36) — In hoc evangelio tria sunt considerata, scil. Mariae poenitentia, quae est miranda... Dei imploremus misericordiam.

214. in festo s. Jacobi *Potestis bibere calicem* (Matth. 20, 22) — Verba sunt Domini ad Johannem et Jacobum, filios Zebedaei. Per hos duos scil. Jacobum et Johannem intelligitur quilibet homo... per.. miracula multa ibidem convertit.

215. in festo s. Petri ad vincula *Et Petrus quidem servabatur* (Act. 12, 5) — Petrus dicitur agnoscens et significat hominem, qui tenetur agnoscere statum vitae praeteritae... Ps. 62, 6 sicut adipe et pinguedine..

216. in festo s. Laurentii *Obtulerunt Domino partem piscis assi* (Luc. 24, 42) — Nota, quod diversa fercula sunt necessaria ad convivium Domini... obiit martyrio feliciter coronatus.

217. in assumpt. BMV *Virgo prudentissima, quae progreditur quasi aurora* (Cant. 6, 9) — Verba sunt Salomonis in Cant., in quibus prudentia sanctae Mariae denotatur. Fuit enim prudens ab angelo inquirendo... eripiamur a terribili sententia iudicis.

218. in assumpt. BMV *Quae est ista, quae ascendit* (Cant. 3, 6) — Fratres carissimi, in assumptione sanctae Mariae fuit magna quaestio ab angelis. Si pueri inter se facerent quaestionem... quia hac claritate mereamur esse participes, det Dominus.

219. in assumpt. BMV *Quae est ista, quae progreditur* (Cant. 6, 9) — In his verbis ostendit Spiritus Sanctus triplicem statum gloriosissimae virginis Mariae, testatur scil. ingressum, progressum, egressum... exaltata super choros angelorum, quo nos perducat Deus.

220. in festo s. Bartholomaei *Pellem pro pelle* (Job 2, 4) — Hoc bene complevit sanctus Bartholomaeus, quia non solum pellem, sed etiam animam et carnem dedit... Beneventum est translatum.

221. in decoll. s. Joh. Baptistae *Misit Herodes rex manus* (Act. 12, 1) — Sanctus Johannes Baptista dum incestum Herodis argueret propter Herodiadem... custodi claustra oris tui

222. in nat. BMV *Virgo singularis inter omnes mitis* (Hymn. ad Vesp.) — Commendatur hic beata virgo Maria in duobus virtutibus, in quibus singularis emicuit, scil. in virginitate et humilitate... ut videntes Jesum semper collaetemur.

223. in nat. BMV *Orietur stella ex Jacob* (Num. 24, 17) — Sicut spina gignit rosam, ita Judaea Mariam. Celebratur autem triplex natiuitas... ut nos ad portum salutis aeternae perveniamus.

224. in exalt. s. crucis *Exaltabuntur cornua iusti* (Ps. 74, 11) — Quae sunt cornua iusti nisi illa, de quibus dicitur in Abac. 3, 4 cornua in manibus eius... unde carnis medicina christiana

225. in festo s. Matthaei *Fecit enim convivium magnum Levi* (Luc. 5, 29) — In hoc evangelio tria nobis commendantur, scil. excellentia divinae pietatis, efficacia sanctae praedicationis... in ecclesiam.. est translatum.

226. in festo s. Angelorum *Michael et angeli eius proeliantur* (Act. 12, 7) — Cum omnes angeli curam sanctae ecclesiae sollicite gerant, sicut dicitur in Is. 62, 8 super muros tuos Jerusalem... Ps. 9, 5 sedes super thronum, qui iudicas terram

227. in exalt. s. crucis *Nos autem gloriari oportet* (Gal. 5, 14) — Non est gloriandum in carnalibus desideriis, non in vitiis, sed in cruce... ut nostra crimina omnia sepeliret.

228. in festo plur. martyrum *Gaudete iusti in Domino* (Ps. ?) — Gaudete, inquam, et exultate in Domino et in mundo. Dicit glossa : Est siquidem gaudium mundanum sive saeculare... Matth. 25, 21. 23 Euge serve bone et fidelis..

229. in festo s. Stephani *Domine, praevenisti eum* (Ps. 20, 4) — Nota, quod Dominus noster Jesus Christus sicut specialiter in tribus erat praeventus, videl. in sapientia praedicationis... ipsum liberaliter suscepit

230. in festo s. Johannis *Sic eum volo manere* (Joh. 21, 21) — in caritatis integritate, in fidei familiaritate, in matris societate... in sepulcro eius est inventum nisi manna.

231. in festo s. Innocentium *Innocentes et recti* (Ps. 24, 21) — Sancti Innocentes, quorum hodie passio celebratur, Christo adhaeserunt sicut nova familia novo regi adhaeret... poenitentia in integrum restituit.

232. in festo s. Silvestri *Salomon imperavit in diebus pacis* (Eccli. 47, 15) — Mystice conveniunt haec verba beato Silvestro, in quibus tria sunt notanda, quae in tempore eius sunt facta. Primum est, quod cessavit ecclesiae persecutio... per quem notatur agnus Christus.

233. in festo s. Agnetis *Prudentes virgines acceperunt oleum* (Matth. 25, 4) — Nota, quod oleum in lampade significat caritatem habendam in corde... ab angelis in caelo collocatur.

234. in festo s. Vincentii *Vincentii dabo edere* (Apoc. 2, 7) — Nota, quod volenti vincere sex sunt necessaria, scil. fortitudo, magnanimitas sive audacia... in ecclesia a christianis sepelitur.

235. in convers. s. Pauli *Saulus adhuc spirans* (Act. 9, 1) — Tripliter Saulus ecclesiam fuit persecutus, scil. corde, ore et opere... in speculo contemplationis.

236. in festo s. apostolorum *Ego vos elegi de mundo* (Joh. 15, 19) — Dominus mundi omnia condidit, ut sibi serviant. Ecce omnia oboediunt ei... et nos eorum jungamur consortio.

237. in festo s. apostolorum *Nimis honorati sunt amici tui* (Ps. 138, 17) — Propheta testatur apostolos ultra meritum esse remuneratos juxta illud (Rom. 8, 18) Non sunt condignae passioness... et apostolorum consortio jungamur.

238. in festo plur. martyrum *Reddet Deus mercedem* (Sap. 10, 17) — Nota, quod pro labore nostro dabuntur nobis gaudia inenarrabilia. Ps. 67, 36 Mirabilis Deus... et nos per ipsos incedamus.

239. in festo plur. confessorum *Si quis mihi ministrat* (Joh. 12, 26) — Dominus creavit hominem secundum se liberi arbitrii, ut faciat quidquid velit... iste dominus N., cuius festum hodie colimus, quod etiam nobis det..

240. in festo plur. virginum *Quae paratae erant* (Matth. 25, 10) — Matthaeus in hoc evangelio scribit nobis de decem virginibus, quarum quinque erant fatuae et quinque prudentes... ut nos cum ipsis accendamus.

241. in dedicat. ecclesiae *Tamquam sponsam ornatam* (Is. 61, 10) — Nota primo ornamenta sponsae frons pulchra idest servire Deo...

242. in dedicat. ecclesiae *Domus mea domus orationis* (Matth. 21, 13) — Orare debet homo et peregrinus in hoc mundo...

243. in dedicat. ecclesiae *Et dixit, qui sedebat in throno* (Apoc. 21, 5) — Considerandum est, quod quadruplex est thronus. Quidam est thronus gratiae ut beata virgo...

244. in dedicat. ecclesiae *Venit filius hominis quaerere* (Luc. 19, 10) — Quaeritur, quare Dominus noster dignatus est se appellare filium hominis et non filium Dei...

245. de antichristo. *Cum venerit filius hominis in majestate sua et sanctorum angelorum* (Luc. 9, 26) — Quando in monte testamenti judicaturus est omnes gentes, si inventi ibi fuerunt tres viri... electi nullatenus ea poterunt facere.

246. in festo omnium Sanctorum *Non defrauderis a die bona* (Eccli. 14, 14) — Haec dies dicitur bona, primo quia ibi laudatur multitudo sanctorum... et Dei verbi auditione.

247. in commem. omnium fidelium Defunctorum *Miseremini mei* (Job 19, 21) — Quia in praedicto themate de statu animarum loqui intendimus, sciendum est, esse quattuor loca, in quibus animae resolutae a corporibus... totum regnum caelorum in perpetuam libertatem. Rogemus Dominum..

Clm 12659 14812 f. 1ra-71rb

S. Gallen 1019

Wien, Nat. 4872 f. 238-254

Wilhering 141

Freiburg i.Br.

Joh. Baptist SCHNEYER